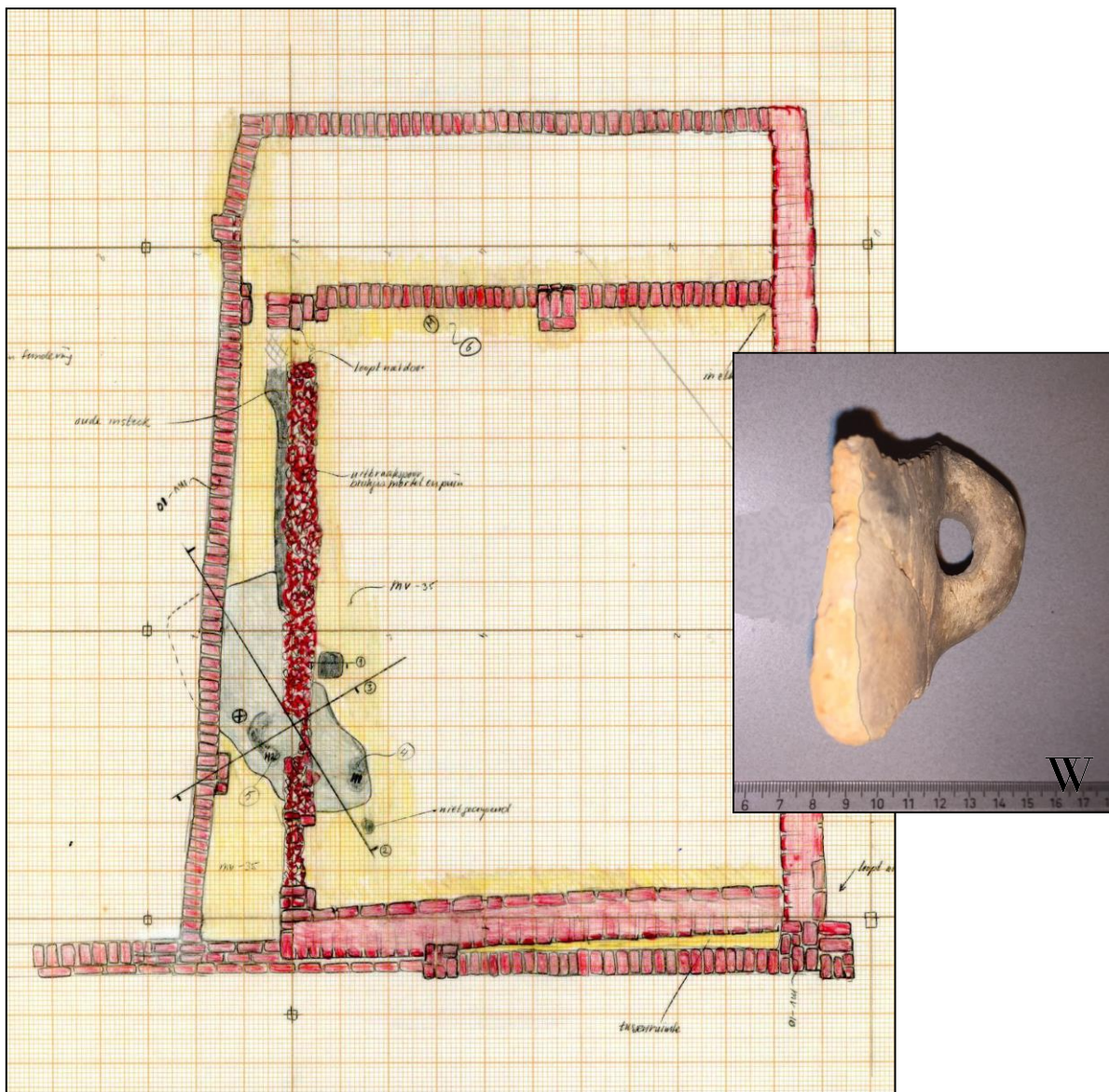

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Bräöbe (1985)

ALFONS BRUEKERS

Voorwoord

Deze rapportage is de publicatie van een in december 1985 uitgevoerde archeologische verkenning in de buurtschap Hulsen in Nederweert, op het boerderij-erf dat in de volksmond bekend staat als 'Bräöbe'. De verrichte waarnemingen en conclusies worden nu gebundeld in één overzichtelijke samenhangende rapportage.

De publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodemonderzoek te Nederweert (STRABO), die zich ten doel stelt oud(-er) archeologisch onderzoeks- en vondstenmateriaal te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek en algemeen publiek.

Overname van deze rapportage gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is zonder bronvermelding niet toegestaan.

Alfons Bruekers

STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch BodemOnderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Inhoudsopgave

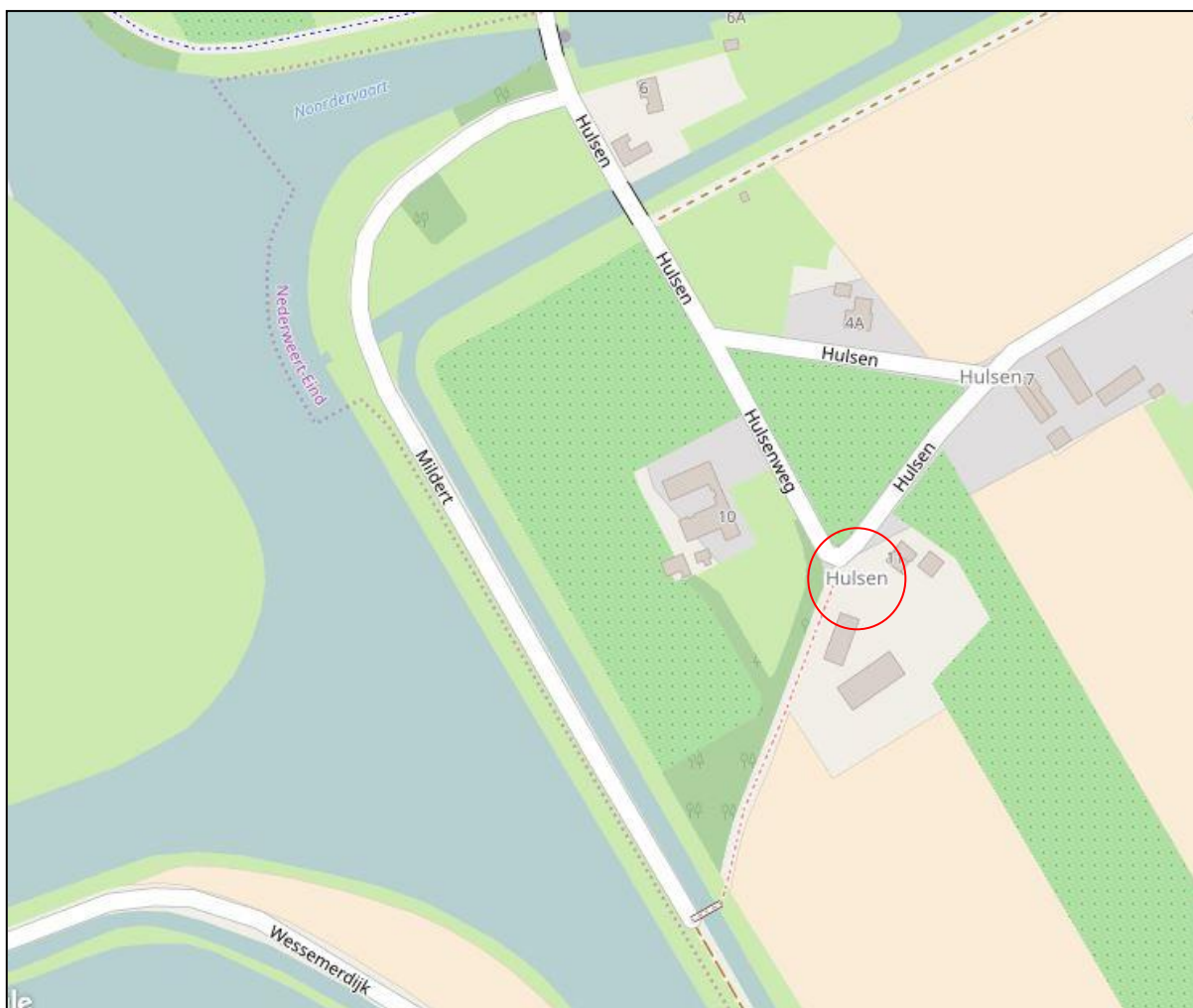
Voorwoord	2
1. Inleiding	4
2. Archeologisch onderzoek	7
3. Onderzoekresultaten van bouwkundige aard	9
4. Onderzoekresultaten van andersoortig karakter	12
5. Bronnenonderzoek	15
6. Conclusies	17
Bijlagen	
1. Opgravingstekeningen	18
2. Vondstencatalogus	22

1. Inleiding

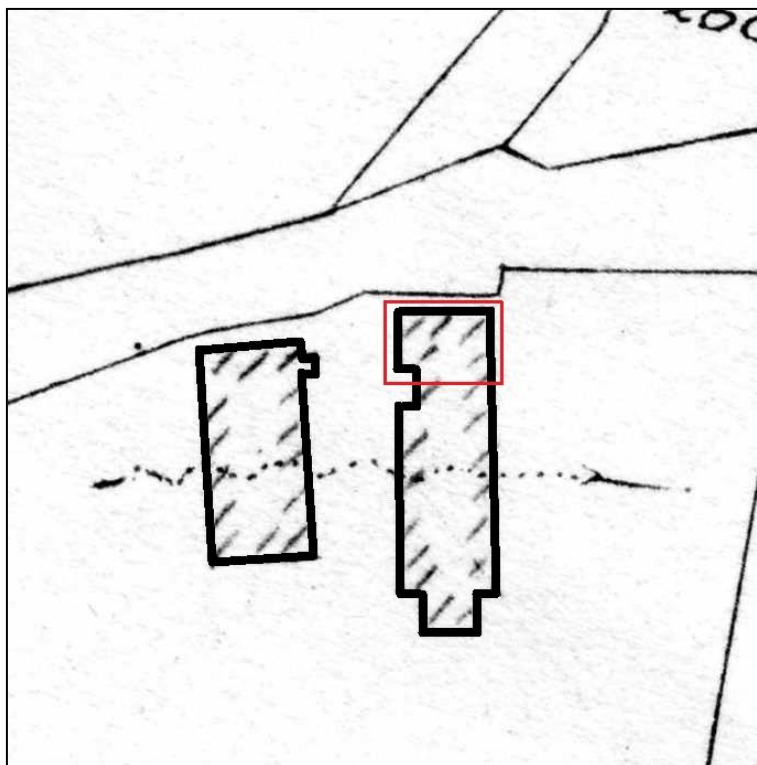
De aanleiding tot de opgraving in 1985 was als volgt: Op het adres Hulsen 9 in de gelijknamige Nederweeter buurtschap Hulsen stond een oude 18de-eeuwse schuur van de voormalige hoeve 'Bräöbe' (uit te spreken als de openingsklank in het franse ('*oeuvre*'), op de nominatie om afgebroken te worden. De cultuurhistorische Stichting Heijmschans uit Nederweert nam het initiatief om de schuur bouwhistorisch te onderzoeken.

Daarbij ontstond ook het plan om de bouwkundige elementen zoals gebinten te recupereren met het oog op mogelijk herbouw. Er werd in die tijd al druk nagedacht op de stichting van een openluchtmuseum in Nederweert-Eind, waar deze schuur dan mogelijkerwijze heropgebouwd zou kunnen worden. De eigenaar, dhr. Jan Jonkers verleende zeer bereidwillig alle medewerking aan dit initiatief.

Medio 1985 werd de schuur bouwkundig gefotografeerd, opgemeten en gefilmd door leden van de Stichting Heijmschans. Hierbij werd door experts van Openluchtmuseum Bokrijk geadviseerd over aanpak en methodiek. Daarna volgde opslag en werden alle behoudenswaardige constructieve onderdelen zoals gebinten e.d. tijdelijk opgeslagen bij Harrie Koppen, bestuurslid van Stichting Heijmschans, aan de Truijenhoekweg.

Figuur 1. Ligging van het onderzochte gebied (hart van de rode cirkel) in Nederweert-Hulsen. Tekening: www.afstandsmeten.nl.

Figuur 2. 'Bräöbe' in 1968. Links het in 1985 reeds verdwenen woongedeelte, rechts de schuur. De rode contour is het in 1985 archeologisch onderzochte gedeelte. Ondergrond: kadastrale kaart sectie I, 1968.

De afbraak voltrok zich in het najaar van 1985 en geschiedde tot op het maaiveld. Toen ontstond de vraag of er wellicht ondergronds nog aanwijzingen zouden kunnen zijn die relevant waren voor de reconstructie van het schuurgebouw. Daartoe werd contact gezocht met Alfons Bruekers en op 27 en 28 december werd onder zijn leiding een kleinschalig archeologisch onderzoek uitgevoerd.

Figuur 3. De boerderijschuur 'Bräöbe' in 1985, kort voor de afbraak. Gefotografeerd naar het noorden. Foto uit: Koppen 2015 p.20.

Tussen 1985 en 1990 vonden allerlei ontwikkelingen plaats die uiteindelijk zouden leiden tot de formele oprichting van openluchtmuseum Eynderhoof, in maart 1990. De reconstructie van de opgeslagen schuurresten van 'Bräöbe' vormde daarbij een katalysator en ook de oudste groeikern van het later veel grotere openluchtmuseum, dat in 2015 op feestelijke wijze haar 25-jarig bestaan vierde.

De reconstructie van de boerderijschuur werd enthousiast ter hand genomen en op 16 oktober 1990 werd het eerste gebint feestelijk 'gericht' zoals dat heet, op de nieuwe standplaats in Nederweert-Eind. Het vrijwilligersteam dat hierbij betrokken was ging voortvarend te werk en op 19 juli 1992 vond door burgemeester Fons Jacobs de officiële opening plaats van de museumschuur 'Bräöbe'. De in historisende stijl herbouwde schuur, waarbij natuurlijk allerlei compromissen moesten gesloten om het gebouw bouwkundig en functioneel geschikt te maken voor museaal gebruik, zou de groeikern worden van het openluchtmuseum.

Figuur 4. De gereconstrueerde schuur 'Bräöbe' vormt het oudste deel van het openluchtmuseum. Foto: www.eynderhoof.nl

2. Archeologisch onderzoek

Het onderzoek werd uitgevoerd op vrijdag 27 en zaterdag 28 december 1985. Er stond enige tijdsdruk op want de overigens buitengewoon coöperatieve eigenaar van het terrein, dhr. Jan Jonkers, had namelijk tot uiterlijk 1 januari 1986 tijd gegeven om verkenningen uit te voeren.

De weersomstandigheden waren vrij ongunstig maar passend bij de tijd van het jaar. De omgevingstemperaturen waren iets onder het nulpunt, het maaiveld was licht-besneeuwd en de toplaag van de bodem was bevroren. Sprake van neerslag was er niet of nauwelijks.

De archeologische werkzaamheden op vrijdag werden uitgevoerd door Alfons Bruekers en Chris Verdonschot. Op zaterdag voegde ook mw. Henny Rouschop zich daarbij. Enkele geïnteresseerden brachten een bezoek aan de opgraving, waarvan o.a. de namen van de heren Jac. van de Warreburg en Theo Burgers werden genoteerd.

Figuur 5. De uitvoerders van het onderzoek. Van onder naar boven: Henny Rouschop, Chris Verdonschot en Alfons Bruekers. Foto: Jac. Van de Warreburg.

Het onderzoek was door de omstandigheden nogal minimalistisch van aard. De nog in het maaiveld zichtbare funderingsrestanten van de afgebroken schuur werden schoongeborsteld en aan beide zijden over een breedte van enkele decimeters en ongeveer één schop diep (tot op een lemig-geel vlak) vrijgegraven om hun structuur en aansluiting te kunnen beoordelen. Gemiddeld lag daarmee het vlak van aanleg op 35 cm diepte ten opzichte van het maaiveld. Op incidentele plekken waartoe daar aanleiding ontstond, werden grotere vlakken blootgelegd. Dat was bijvoorbeeld het geval op de plek waar zich onder de (vrij ondiepe) funderingsresten bodemverkleuringen leken te bevinden.

Door de invallende duisternis moesten de werkzaamheden tegen de avond van 28 december worden beëindigd. De zeer slechte weersomstandigheden, de gestelde deadline en de naderende feestdagen hebben daarna een vervolg van het werk onmogelijk gemaakt.

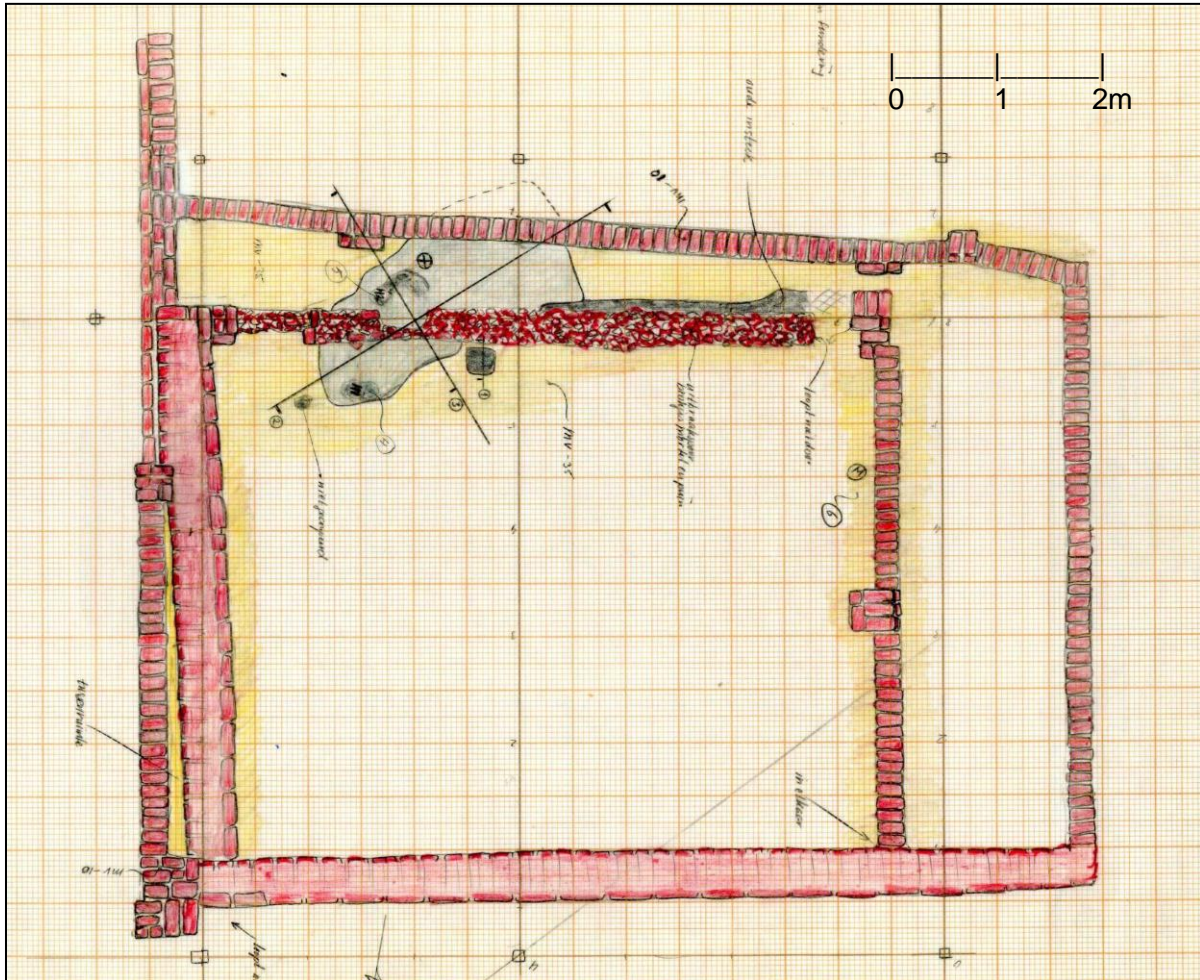
Op 2 januari 1986 is met betrokkenen nog overleg geweest over een vervolgonderzoek aangezien de grondeigenaar voornemens was om met een loader alle nog aanwezige funderingsresten te verwijderen. Daarbij ontstond o.a. de discussie over de vraag of de eigenaar de daarvoor benodigde kosten (500 gulden) zou kunnen laten drukken op een of ander opgravingsbudget. Ik heb de eigenaar geadviseerd dat het gebruik van een loader zich niet laat combineren met de vereiste finesse van archeologisch onderzoek. Een verder vervolg is er nooit meer van gekomen.

Figuur 6. Het vrijleggen van de funderingssporen. Op de voorgrond Alfons Bruekers, daarachter Henny Rouschop.

3. Onderzoekresultaten van bouwhistorische aard

Hoewel slechts een klein gedeelte van de schuurplattegrond kon worden onderzocht, bleek al gauw dat de bouwgeschiedenis complex is. Er is sprake van diverse bouwfases waarvan de relatieve ouderdom makkelijker is te geven dan de absolute datering van een en ander. In de plattegrond zijn de te onderscheiden fasen aangeduid met kleuren.

Figuur 7. Opgravingstekening (tek.: Alfons Bruekers).

De rode bouwfase, bestaande uit anderhalvesteens metselwerk aan zowel de lange schuurzijde (oostzijde) als de korte (straat-)zijde, in een niet-haakse hoek, is te interpreteren als de oudste steenbouwfase.

De blauwe fase is slechts teruggevonden in de vorm van een uitbraakspoor bestaande uit een compacte massa baksteen- en mortelbrokjes. Het kon niet eenduidig worden vastgesteld of dit spoor gelijktijdig is met de rode fase maar het is wel zeer waarschijnlijk aangezien een haakse aansluiting in het metselverband zichtbaar was. In dat geval zou het een deel van compartimentering van de rode fase kunnen zijn.

De groene fase is duidelijk de jongste en hangt samen met het opgaande werk zoals dat tot 1985 zichtbaar was. Het betreft daar duidelijk een grootscheepse renovatie van het gebouw. Daarbij werd op de noordoostelijke hoek een uitspringend versterkingsfundament C aangebracht (zie figuur op de volgende bladzijde).

Figuren 10 t/m 14. Detailfoto's van funderingen. De locatieletters verwijzen naar figuur 8.

Tenslotte kan nog melding worden gemaakt van de vondst van een koperen munt, aangetroffen in de insteek van een van de funderingen. Het betreft een liard of oord met een middellijn van 25 mm en waarschijnlijk toe te schrijven aan Maximiliaan Hendrik van Beieren, prins-bisschop van Luik. De munt is, net als de meeste liards van deze prins-bisschop, ongedateerd maar uit de periode 1650-1688. De munt is extreem sterk afgesleten hetgeen wijst op langdurige circulatie. Depositie van de munt zal daarom pas ver in de 18de of zelfs 19de eeuw hebben plaatsgevonden.

Figuur 15. Koperen liard (oord) van het Prinsbisdom Luik, derde kwart 17de eeuw. Foto: Alfons Bruekers.

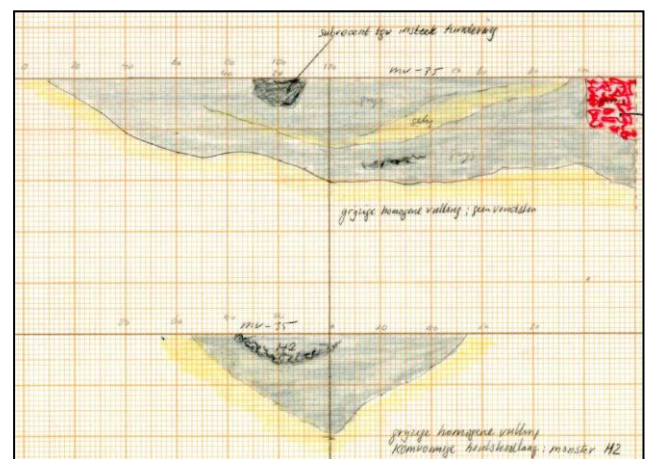
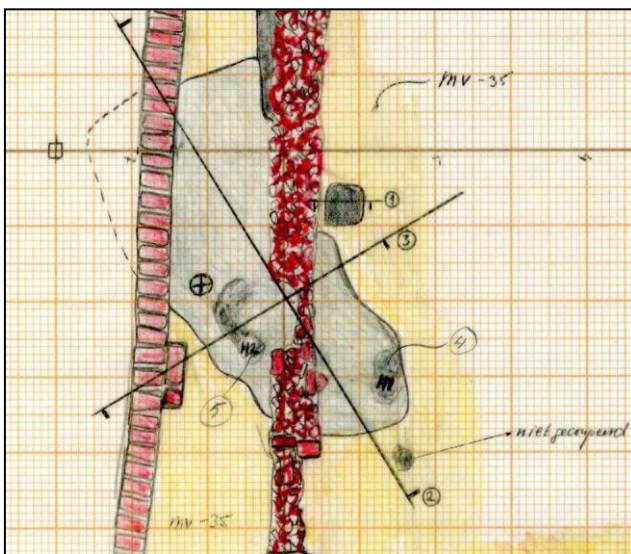
4. Onderzoekresultaten van andersoortig karakter

Zeer verrassend was dat bij het blootleggen van de funderingen van de schuur een (naar later bleek veel ouder) grondspoor aan de oppervlakte kwam.

Spoor 3 betrof een ovaalvormige grijsachtig humeuze verkleuring met daarin twee in het platte vlak zichtbare houtskoolconcentraties (spoor 4 respectievelijk spoor 5). Door middel van de kwadrantenmethode werd het gecoupeerd en ingemeten.

Het NO-ZW-georiënteerde spoor had een maximale diepte van 40 cm beneden het vlak van aanleg, dat op zijn beurt op 35 cm diepte ten opzichte van het maaiveld lag. De totale diepte ten opzichte van maaiveld was dus 75 cm.

De maximale breedte van het spoor in het vlak bedroeg 1,10 m en de maximale lengte 2,20 m (hoewel deze laatste wegens de aanwezigheid van funderingssporen groter kan zijn geweest). Het spoor werd overdekt door een bakstenen fundering en een funderingsuitbraakspoor, zie figuur 16, maar deze werden plaatselijk verwijderd.

Figuur 16 en 17. Spoor 3 in het vlak van opgraving en in kwadrantencoupe, gelegen onder de parallelle funderingssporen. Tekening: Alfons Bruekers.

Figuur 18 en 19. Coupes van spoor 3. Foto's: Alfons Bruekers.

Het spoor bevatte enkele afwisselend grijzige en gelige opvullingslagen en op de halve diepte een zeer compacte, komvormige laag houtskoolresten van ongeveer x cm dikte. Enkele houtskoolbrokken hadden de afmeting van een duimnagel en aan afschuining was duidelijk te zien dat het er sprake was van houtspaanders die onder een schuine hoek, dus vermoedelijk met een bijl, waren vervaardigd. De houtsoort kon niet worden gedetermineerd; vast staat in elk geval dat het geen Quercus (eik) betrof vanwege het ontbreken van de karakteristieke vatenstructuur.

In totaal werd een houtskoolmonster van 3 kg genomen, dat vervolgens werd geflotteerd en gezeefd.

Figuur 20. Tweetal houtskoolfragmenten van verkoolde spaanders, met afgeschuinde toppen. Foto: Alfons Bruekers.

In de grijze vulling van spoor 3 werd bij het leeghalen een aantal scherven van vaatwerk (behorend tot één object) gevonden. Het betrof vrij dikwandige, zachtgemagerde inheemse keramiek met een volledig bewaard oor en duidelijke verbrandingssporen. Een goede typering is op grond van de gevonden fragmenten niet mogelijk, maar het object zal uit de Midden-IJzertijd dateren. Het oor is te klein om met een vinger vast te houden en zal waarschijnlijk één van drie of vier zijn geweest waarmee de pot of kom aan een riem of touw boven is opgehangen geweest.

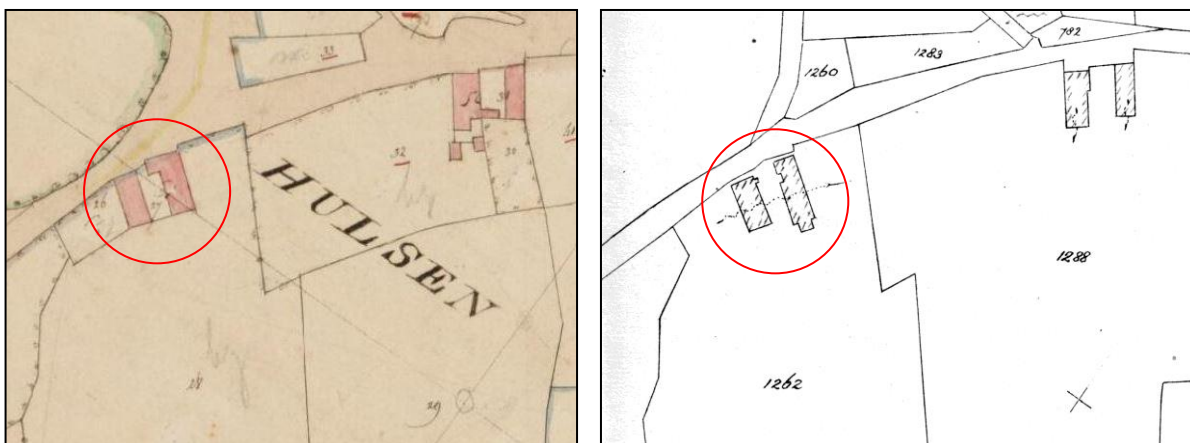
Figuur 21 en 22. Keramiëscherven uit de vulling van spoor 3. Foto's: Alfons Bruekers.

De compacte houtskoolmassa en het komvormige karakter doen vermoeden dat we te maken hebben met een haardkuil(-tje). Tegen dat vermoeden pleit echter het ontbreken van verbrande leem dus we moeten we rekening mee houden dan er een andere vorm van depositie heeft plaatsgevonden.

Het aantreffen van deze Ijzertijdvondsten past in een totaalbeeld dat in de jaren 1987-1990 is opgebouwd tijdens archeologische opgravingen op de oostoever van Kanaal Wessem-Nederweert. Daarbij werden nederzettingssporen uit Ijzertijd, Inheemsromeinse periode en late middeleeuwen ontdekt.

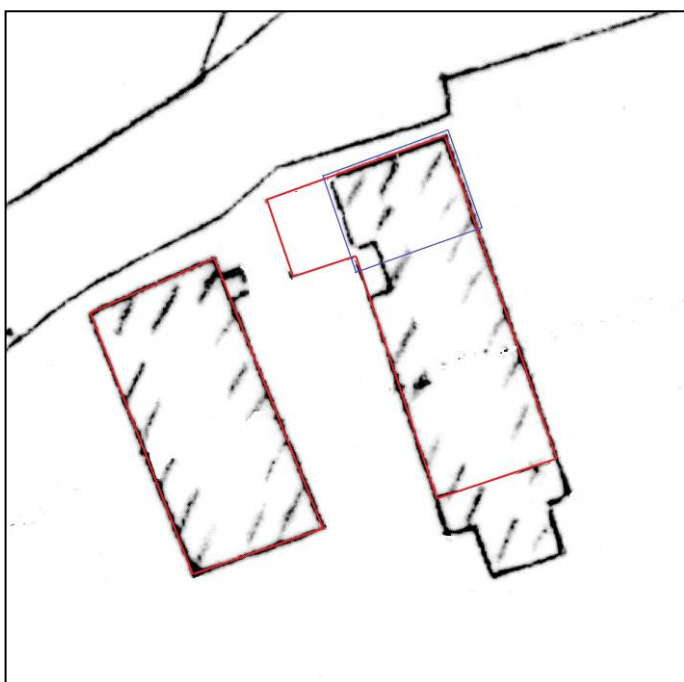
5. Bronnenonderzoek

Onderzoek door de Stichting Geschiedschrijving Nederweert toont aan dat de archivalische bronnen over de hoeve niet verder terug gaan dan 1629. Waarmee overigens niet gezegd wil worden dat de boerderij niet ouder zou kunnen zijn. In dat jaar 1629 is zekere Wilm Maes eigenaar van de boerderij. Tot ver in de achttiende eeuw zijn de opeenvolgende generaties Maes eigenaar en bewoner; 1720: Lens Maes, 1744: Matthijs Maes x Maria Sijben, 1757: Mathijs Maes. Tussen 1761 en 1773 gaat de hoeve over in handen van de familie Joosten. Vanaf 1820 is zij bewoond door Theodorus Beerens x Mechtildis Pelsers. Nazaten van Beerens blijven bewoner en later ook eigenaar tot 1921, wanneer Andreas Beerens de boerderij met toebehoren verkoopt aan PJ (Zjang) Jonkers.

Figuur 23 en 24. Kadastrale minuutplan sectie I, detail, 1844. Rechts kadastrale situatie 1968. Rood-omcirkeld de hoeve 'Bräöbe'. De schuur is het rechter gebouw. Bron: archief SGN.

Als we de beide kadastrale plannen gegeoreferereerd over elkaar leggen, krijgen we onderstaand beeld.

Figuur 25. Combinatietekening. Rood = situatie 1844. Zwart = situatie 1968. In blauw de opgegraven zone.

Zoals we kunnen zien op de kadastrale tekening uit 1844 vertoonde de schuur een L-vormige plattegrond. Waarschijnlijk moeten we dat interpreteren als de aanbouw van een schob tegen een rechthoekige schuur. Op de topografische kaartbladen van dit gebied is te zien dan tussen 1920 en 1930 dit L-vormige aanbouwsel is afgebroken. Nog enkele decennia later is de schuur in zuidelijke richting verlengd tot de opvang die te zien is op de kadastrale tekening van 1968.

Tot aan circa 1920 maakte de boerderij deel uit van een serie van vier of vijf dicht naast elkaar gelegen hoeves. De aanleg van Kanaal Wessem-Nederweert (voltooiing omstreeks 1922) en het zogenaamde Voedingskanaal voor de militaire inundaties van de Peel-Raamstelling had tot gevolg dat de meeste gebouwen onteigend en afgebroken werden. Voor de gebouwen van de boerderij van Jonkers, die immers vergenoeg verwijderd lag van het nieuwe kanaal, had dit geen gevolgen.

Figuur 26. De boerderij 'Bräöbe' gezien naar het zuid-westen. Geheel links de noordgevel van de onderzochte schuur. Beeldbank Archief Weert, nr. 232

De familie Jonkers is tot op de dag van vandaag (2017) eigenaar, zij het dat de oude bebouwing sinds jaar en dag is vervangen door nieuwbouw.

Over de geschiedenis van de boerderij in de 19^e en 20^e eeuw, zijn bewoners en de bouwkundige zaken, is uitvoerig gepubliceerd in een tweetal werken:

- Harrie Koppen en Rosalie van Gog, *Op Bräöbe, een boerderij in het Hulsen*, in (Alfons Bruekers, red.) *Nederweerts Verleden, Het Dorp en zijn Heerschappen* (Nederweert 1985).
- Harrie Koppen, *25 Jaar Eijnderhoof 1990 -2015* (Nederweert 2015).

6. Conclusies

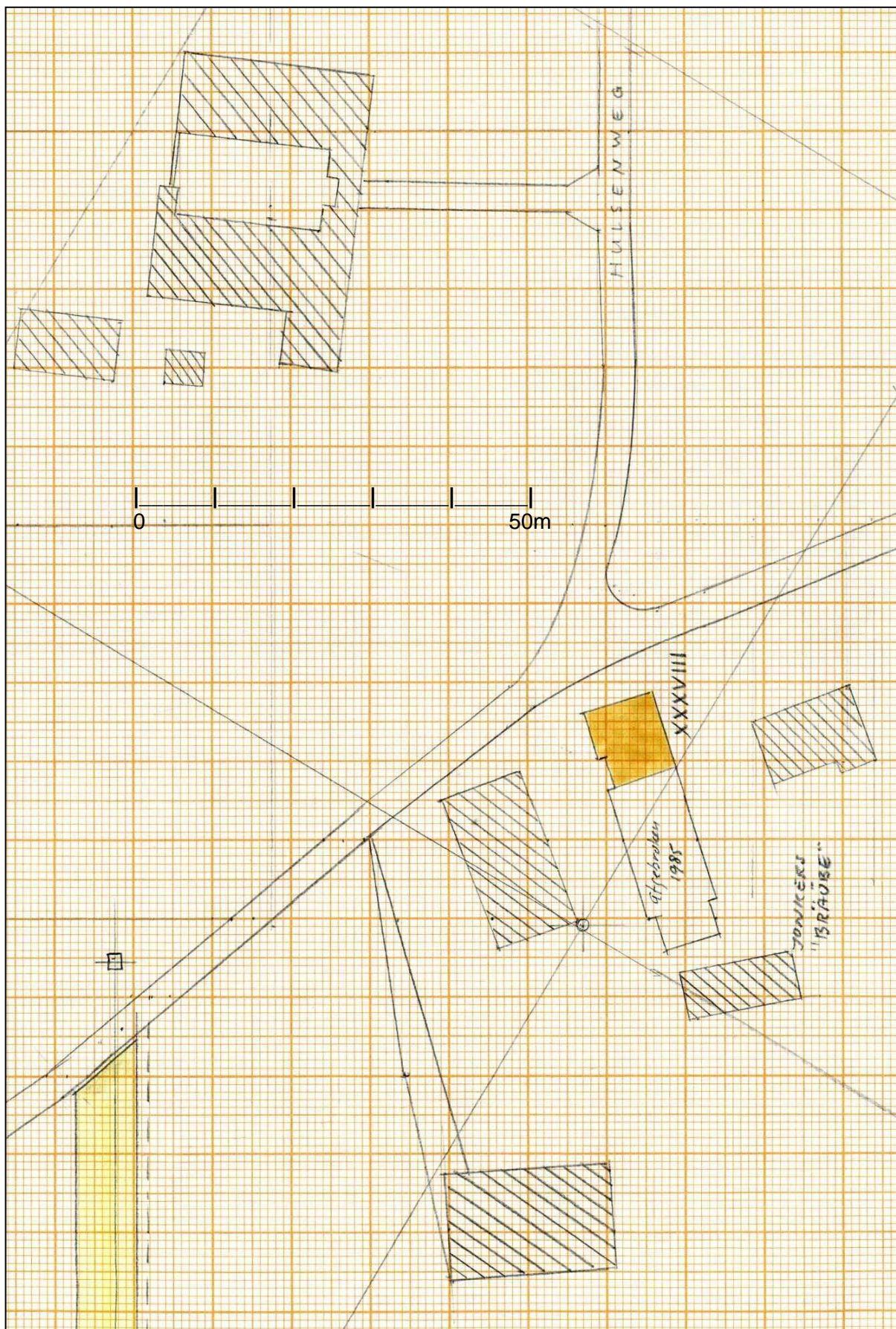
Bij archeologische onderzoek van de plek van de afgebroken schuur van de boerderijhoeve 'Bräöbe', Hulsens 9 in Nederweert, werden funderingssporen gevonden van meerdere bouwfases van dit gebouw. Deze werden in detail gedocumenteerd.

Onverwacht was de vondst van een afkalkuil of haardkuil uit de Midden-Steentijd, die zich onder een van de funderingssporen bevond maar die verder uiteraard geen correlatie met de gevonden gebouwsporen heeft.

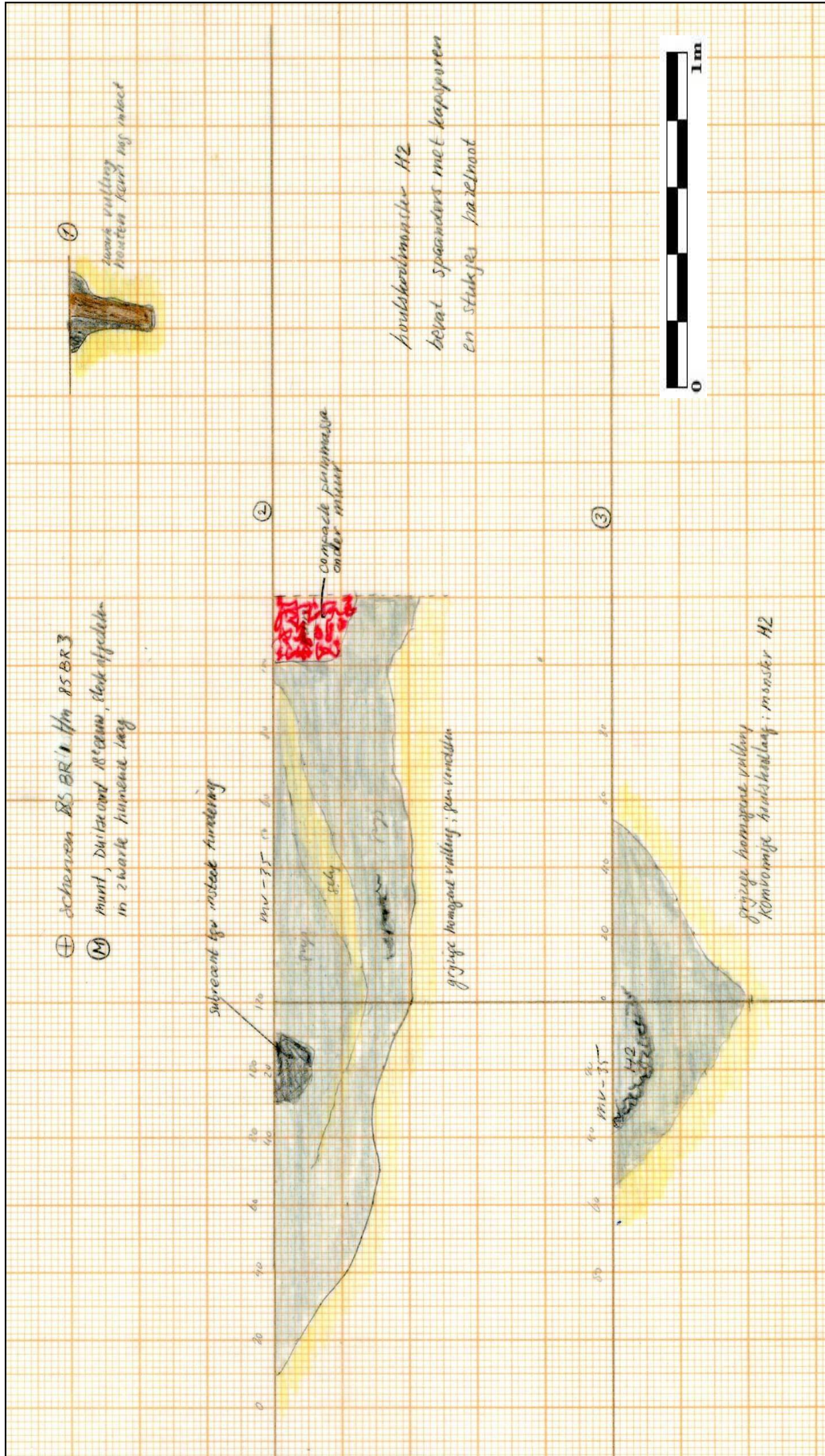
Bijlage 1

Opgravingstekeningen

Totaalplan

Coupetekeningen

Bijlage 2

Vondstencatalogus

vondst-nummer	datum	werkput	spoor	omschrijving
WD638	1985 dec 28	38	6	koperen munt, liard, Luiks XVIIc
WD639	1985 dec 28	38	5	houtskoolmonster
WD640	1985 dec 28	38	2	keramiek, Ijzertijd
WD641	1985 dec 28	38	4	houtskoolmonster